

KAYSERİ OLAYLARINI YAŞAMIŞ VE YAŞAYAN RESMÎ TANIKLAR NÂZİM BAYATA, MUSTAFA GAZALCI VE AHMET ALİ KÖK

Mesut Gülmez

7-8 Temmuz Kayseri Olaylarını yaşamış ve yaşadıklarını yazmış, yaşamlarını sürdüren erişebildiğim tanıklar, bir elin parmakları kadar bile değildir. Yaşayanlardan ikisi, kitap olarak yayımlanan anı ve anlatılarında yer vermiştir tanıklıklarına. Biri de, bir dergide yayınlanan yazısında anlatmıştır.

Üçü de genel kurula “delege” olarak katıldıklarından “resmî tanık” kavramıyla tanımladığım bu kişiler, tanıklıkların yayın tarihine göre Nâzım Bayata, Mustafa Gazalcı ve Ahmet Ali Kök’tür.

Bayata ve Gazalcı, kitaplarında değindikleri Kayseri Olaylarından 42 yıl sonra anlatmışlardır anılarını. Kök ise, anımsadıklarını 52 yıl sonra kaleme aldığını kendisi belirtmiştir yazısının son cümlesinde.

I. NÂZİM BAYATA VE KAYSERİ OLAYLARI

7 Temmuz 1969 Pazartesi günü Kayseri’de başlayan 2. olağan genel kurula TÖS Şebinkarahisar şubesi delegesi olarak katılmıştır 30 yaşındaki Nâzım Bayata (1939-).

Anılarında, “Hakkıyla felsefe öğretmenliği yapmanın ve hele TÖS’lü, solcu öğretmen olmanın bedeli” olarak, “1969 Mayıs’ında Şebinkarahisar’da geçirdiğim soruşturmadan sonra artık oradan alınıp başka bir yere sürüleceğimi, bakanlık emrine alınacağımı ya da gene meslekten atılacağımı biliyordum” sözleriyle (s. 287), uğradığı kıyımlardan yalnızca birine ve Kayseri Olayları öncesindeki sonuncusuna değinir. Nitekim 1 Temmuz’da, bu soruşturmanın ardından genel kurula bir hafta kala Niğde Lisesine atandığı için delegesi olduğu bu ilçeden ayrılmıştır (Bayata, 2011: 287, 291; yaşam öyküsü için bkz.: s. 627-642).

Fakir Baykurt’a karşı TÖS genel başkan adayı olarak Feyzullah Ertuğrul’u (1926-2021) destekleyen “Devrimci Dayanışma Hareketi”¹ ekibindedir Bayata.

---

¹ Feyzullah Ertuğrul, “TÖS içinde yürütül(müş)” ve ‘TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi’ ile 25 Mart 1969 tarihinde örgütlü biçimde ortaya çıkmış” olduğunu belirttiği Devrimci Dayanışma Hareketi’ni şöyle tanımlamıştır:

“TÖS içindeki devrimcilerin, ya da devrimci TÖS’lülerin dayanışması hareketi değil, niteliği bakımından devrimci olan bir dayanışma hareketidir.”

Daha geniş bilgi için, Ertuğrul’un Kayseri Olaylarından bir hafta sonra 15 Temmuz 1969’da *Forum*’da yayınladığı birinci yazısı için bkz. Ertuğrul, 2018a: 139-146. Ertuğrul’un, “TÖS Devrimci Dayanışma Bildirisi’nden Alıntılar” başlıklı yazısı için de bkz. Ertuğrul, 2018b: 75-90).

Ne var ki Nâzım Bayata, aynı zamanda TÖS ve TÖDMF Genel Başkanı olan Fakir Baykurt'un, 175 sayfalık *Devrimci Öğretmenlerin Savaşı* başlıklı Çalışma Raporunun başına (TÖS, 1969b: VII-XXII) konulan önceden hazırladığı “Genel Kurulu açış konuşması(nın) çok doğru ve güzel” olduğunu da belirtmekten kaçınmaz (Bayata, 2011: 288).

2011'de yayınlanan *Giderayak*'ın “devamı niteliğinde” ve içerdiği konular yönünden onun “tamamlayıcısı” olduğunu belirttiği *Yazılar*'da da yineler bu görüşünü (Bayata, 2012: 5). Sıraladığı TÖS dönemindeki Eylem ve Olaylar arasında, 8 Temmuz Kayseri saldırısında “... öğretmenlerin diri diri yakılmaya kalkışılması(nda), en başta Fakir'in bu saldırıya en önde yiğitçe karşı koy(duğunu)” vurgular (s. 285).

1. İlk Konuşmacı Bayata'nın Yarım Kalan Konuşması,

Saldırı ve Fakir Baykurt'un Direnmesi

Genel kurulun ikinci günü “saat 10:00 sıralarında” çalışmalarına başlayan genel kurulda, Çalışma Raporu üzerinde konuşmak üzere, bu ekipten “ilk söz sırası” alan altı kişiden biridir Bayata. 8 Temmuz sabahındaki oturumun birinci konuşmacısıdır yani.

Fakir Baykurt'un *Bir TÖS Vardı*'da, eşi “Muzaffer'le öne yakın bir yerde” dinlediği ve “Dayanışmacıların genç sözcüsü” olarak tanımlayıp konuşmasından birkaç eleştirel cümlesini aktardığı kişi Nâzım'dır. Baykurt'un aktardığına göre Bayata, örneğin “Parlak söylevlere kapılmayalım. **Parlak söylevlere ... karşın bu yönetimin çalışmaları yetersizdir.** Şimdi ben kısa konuşmamda, size bu yetersizlikleri açıklayacağım..” sözleriyle dile getirmiştir eleştirel görüşlerini (2011: 288-289).

Kayseri Olaylarını “yaşamış” tanıklar olarak Enver Atılğan'ın aynı zamanda *TÖS gazetesi*'nde ve *İmece* dergisinde yayınlanan yazısı ile (Makale 3) Fakir Baykurt'un *Bir TÖS Vardı*'da ayrıntılı biçimde anlattıkları (Makale 2) saldırıları, sürülmesi nedeniyle ayrılmak zorunda kaldığı Şebinkarahisar şubesinin delegesi sıfatıyla “yaşayan” tanık Nâzım Bayata, Çalışma Raporu üzerinde tamamlamadığı konuşmasının ilk dakikalarında, 42 yıl öncesini yeniden yaşarcasına aynen anlatır *Giderayak*'ta. Özellikle de, Fakir Baykurt'un saldırıya karşı direndiğinin altını çizer.

7 Temmuz “akşamı saat 23.00 sıralarında, kaldı(ğ)ı otelde kulis çalışmaları yaparken, birden elektrikler(in) kesildi(ğini)” ve “Ardından iki şiddetli patlama oldu(ğunu)”, ama eşzamanlı bu iki olayın “hiç de hayra alamet olmadığını” düşünüp kaygılanır haklı olarak.

“Saat 10.00 sıralarında” açıldığını belirttiği genel kurulda konuşmasına başladıktan hemen sonra yaşanan gelişmeleri şöyle anlatır Bayata:

“Bir iki dakika sonra giriş kapısında itişip kakışmalar, ‘dur, girme, susun, yakalayın’ vb. sesleri (sesler) duyulmaya başlandı. Dışarıda biriken bir grup, sinema salo(nu)na girmeye ve ellerindeki taş ve sopalarla saldırmaya başlamış, kendilerine karşı konulunca da çatışma çıkmıştı.

Bir ara saldırganlar, sinema girişinden püskürtüldü. Başkanlık divanı, çare olarak genel kurulu İstiklal Marşı söylemeye çağırdı. Ama saldırganlar bu sırada da yeniden salona saldırmaya geçtiler. Ortalık iyice karışmaya başladı, artık çatışma yatıştırılmaz hale geldi. Derken taşlar, tuğla(lar), odun parçaları, gazoz şişeleri havada uçmaya başladı. Salonda ve balkonda tüm delege ve öğretmenler ayaktaydı.

Saldırganlara karşı herkes savunmaya geçti. Saldırganlar, en önde gözü dönmüş yobazlar, kandırılmış ve çarşıardan toplanmış gencecik çiraklar, onların da a(r)dında sayıları her saniye artan büyük ve öfkeli bir kalabalıktı. Sayıları kısa sürede binleri geçti” (s. 288-289; izleyen alıntılarda da olduğu gibi, hem vurguları hem de yer yer satır başlarını ben yaptım).

Bayata, ara vermeden sürdürdüğü aşağıdaki anlatılarında, saldırganların açtığı çıkış kapısında çıkarılan yangını sinemanın perdeleriyle söndürdüğünü, bu saldırının püskürtüldüğünü anlatır ve “en önde savaştan” Fakir Baykurt'un sesini duyar:

“O arada sinemanın yanlardaki çıkış kapıları, dışarıdan zorla açılmaya çalışılıyordu saldırganlarca. Bir ara iki geniş kanatlı **yandaki çıkış kapısı saldırlar sonucu açıldı**. Oraya koştum. **İçeriye benzine bulaştırılmış yanan paçavralar atıldı. Besbelli sinemayı ateşe verip bizi içerde diri diri yakacaklardı**.

Hemen **kapıdaki kalın kadife perdeleri kopardım, yanan paçavraların üzerine atarak yangını söndürdüm**. Sonra oradan yapılan saldırıyı püskürttük. Kapıları yeniden kapattık. Kuzeydeki ana giriş kapısına ve antreye yöneldik. (...)

Bir ara **saldırganlara karşı en önde savaşan ve ‘tutmayın beni’ diye bağırın TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt’u gördüm**. Ceketini sırtına kadar yırtılmıştı. Yakınındaki arkadaşlar Fakir’i korumak ve durdurmak için çırpınıyorlardı. O ise direniyor: **‘Bırakın beni, onlara pabuç mu bırakacağız’** diye tepki veriyordu. (2011: 288-289, 628). (...)

2. Saldırının Püskürtülmesi, Saldırganların Uzaklaştırılması ve Bazı Delegelerin Kayseri’den Ayrılması

Alemdar sineması önünde bulunan kalabalık saldırganların “sinemaya doğru yürüyüş(lerinin) ürkütücü” olduğunu vurgulayan Bayata, “En öndekilerin gözleri dönmüş saldırı(dıklarını)”, “Öğretmenler(in) de onlara karşı ellerine geçen cisimlerle kendilerini savun(duklarını)” belirterek sürdürür tanıklıklarını anlatmayı. “Daha gerilerde kalabalığın büyük saldırısını önlemek için, Ankara’dan gelen az sayıdaki toplum polisi ve jandarma(nın) uğraş ver(diğini)” yazar.

Bayata’nın, süren saldırılar, nasıl kurtuldukları ve nereye sığındıkları, özellikle kimi delegelerin sinemadan ve hatta Kayseri’den ayrılmış oldukları konularında yaptığı, Kayseri Olaylarıyla ilgili başka anı ve anlatılarda rastlamadığım ilginç ve özgün, hatta kanımca şaşırtıcı açıklamaları da şunlardır:

“... Saldırı ve karşı saldırılar bir saate yakın sürdü. Bir ara saldırı püskürtüldü, **saldırganlar sinema önünden uzaklaştırıldılar**.

O sırada sinemanın önündeki sokağın karşısındaki 1,5-2 metre yüksekliğindeki **duvardan atlayarak Askeri Hastanenin bahçesine geçerek Alemdar sinemasını terk edip canımızı kurtardık**. O ara **bazı üye ve delegeler de çeşitli yönlere kaçışarak sinemadan ayrıldı ve Kayseri’yi terk ettiler**.

Öğleden gece saat 22.00’ye kadar Askeri hastane bahçesinde 300-400 kadar delege ve öğretmen bekledik” (s. 289-290).

Son derece önemli olduğunu düşünerek geniş biçimde aynen aktardığım her iki alt başlıktaki açıklamalarda, özellikle gerek “bir ara” püskürtüldüğünü belirttiği saldırıyı kimin, özsavunma yapan öğretmenleri mi askerinin mi püskürttüğü, gerek bununla bağlantılı olarak saldırganları sinema önünden uzaklaştıranların kim(ler) olduğu, gerekse aralarında bazı izleyicilerin de bulunabileceği hiç de küçümsenemeyecek sayıdaki üye ve delegenin sinema salonundan yaklaşık olarak ne zaman ayrılıp Askeri hastane bahçesine sığındıkları sorularının yanıtı yoktur.

Bayata, Olayların bu aşamasında, yani Fakir Baykurt’un “süngü takmış asker”in sinemanın önündeki caddeden geçtiğini gördüğü, “askere komut verilmiş” olduğunu belirttiği, “devriye gezen askerler(in) ikişerli gidip gel(diklerinden)” söz ettiği sırada (Makale 2), askerinin sinema önüne gelip gelmediğine değinmiş değildir.

Ama kanımca, 300-400 dolayında üye ve delegenin kimilerinin duvar atlayarak askeri hastane bahçesine geçip sığınmalarının, kimilerinin de Kayseri’yi terk etmelerinin, saldırıların bir ara püskürtülmesinden, daha açık bir anlatımla askerinin “işe el koyup” saldırganları sinemanın önünden uzaklaştırmış olmasından sonra gerçekleşmiş olabileceği daha güçlü bir olasılıktır.

Bayata, bir ara valizini almak üzere birkaç arkadaşıyla otele gittiğinden söz eder. Ancak bir arkadaşının, saldırganların kendisini tanıyacakları gerekçesiyle engellediğini anlatır. Bu sırada da, yolda gördükleri manzaranın “korkunç” olduğunu, saldırganların örneğin sol yayınlar satan bir

kitapevini “talan” ettiklerini, “modern giyimli bir kadını öğretmen sanıp tartaklamış, elbiselerini soyup yerlerde sürüklemiş” olduklarını yazar.

Bayata'nın açıklamalarının altını çizmek istediğim noktalardan biri de, Baykurt'un Valiliğe gittiğinde görüşemediği Kayseri Valisi A. Asım İğneciler'in nerede olduğu sorusuna ilişkin aşağıdaki cümlesinin ikinci bölümüdür:

“Olayları Ateşoğlu adlı AP’li bir parlamenterin de düzenlediği, olaylar sırasında savcı ve valinin makamlarında olmadığı söylenmişti.” (2011: 290; 2012: 287).

Tanıklardan bazıları da, Vali ve Savcının yanı sıra Emniyet Müdürünün de izne ayrıldıklarını anlatır...

3. Korgeneral A. Fehmi Başar ve Kayseri Olaylarının Önlenmesindeki Rolü

Kanımca, Saldırı Olaylarını yaşayan ve salonda saldırıyı püskürtenler arasında bulunan ve çıkarılan yangını söndüren Nâzım Bayata'nın anlattıklarının en özgün ve vurgulanmak gereken yanı, duvarı atlayarak Askeri Hastane bahçesine geçip canlarını kurtaran -aralarında olduğu- delegeleri bahçeye alan ve koruyan kişinin, “tanıdık” çıkmış olmasıdır!

Bu kişi, Bayata'nın askerliğini yapmak üzere Eylül 1966'da topçu asteğmen olarak Ankara Mamak'taki 28. Tümen 164. Top Taburu'na atandığı sırada komutanı olan **Korgeneral Ahmet * Hamdi Başar**'dır (Bayata, 2011: 290; Çerçeve Yazı 1).

Çerçeve Yazı 1

KORGENERAL AHMET * FEHMİ BAŞAR VE ASKERİN OLAYLARA MÜDAHALESİ

Kayseri Olayları sırasında, Acıpayam TÖDMF delegesi Kâzım Kural'ın da adını vermeksizin saldırıyı anlattığı Doğu Menzil Komutanı olan Korgeneral Ahmet * Hamdi Başar konusunda “tek” sözcüğüyle tanımlayabileceğim bilgi, askerlik görevi sırasında (Eylül 1966'da) “komutanı” olmasının da etkisiyle olsa gerek, **Nâzım Bayata**'nın anılarını yazdığı *Giderayak*'ta anlattıklarıdır.

Saldırının ve 800 öğretmeni sinemayla birlikte yakma girişiminin en önemli kesitlerinden birini oluşturan bu konuda, “Kalanlara Selam Olsun” dediği *Yazılar*'da da şunları yazar Bayata:

“Bizi Askeri Hastane bahçesine alarak, koruyup kollayan Doğu Menzil Komutanı korgeneral Ahmet Fehmi Başar'dı. Başar, 1966-1968'de Mamak 28. Tümeninde askerliği(m)i yaparken komutanımdı.

Olay gecesi saat 22.00 sıralarında Askeri Hastane bahçesinden askeri cemselere bindirildik. Ankara'ya doğru asker korumasında yola çıkarıldık. Kayseri Kırşehir il sınırında sivil otobüslere geçerek sabaha doğru Ankara'ya geldik. Ali Çiçekli ile birlikte doğru Çankaya Basın Sitesinde oturan Mustafa Ekmekçi'nin evine gittik. O'na olayların içyüzünü anlatarak haber yapmasını sağladık.

Başar, emekli olunca Ankara'da öğretmen Mehmet Aydın'la Bahçeli evlerde aynı apartmanda oturmuş. O'na Kayseri'de öğretmenlere nasıl yardımcı olduğunu anlatmıştı daha sonraki yıllarda (s. 290; vurguları ben yaptım ve paragraflara bölerek aktardım).

Bayata, başlığını “büyük şair Nâzım'ın 1959 Haziranında yazdığı” şiirinden esinlenerek koyduğunu belirttiği (s. 8) *Giderayak*'tan bir yıl sonra yayınlanan *Yazılar*'da da da, “TÖS delegelerini ve üyelerini diri diri yakmak amacıyla, iktidarın desteğinde büyük bir gerici faşist saldırı yapıldı” diyerek, değindiğim tanıklık ve anılarını özetlemiştir (Bayata, 2012: 286-287).

Makale 3'te Kayseri Olayları konusundaki anı ve görüşlerini aktardığım **Enver Atılgan** ise, askerin saldırıya müdahalesi konusunda, Fakir Baykurt'un, "Durumun çok kritik ve tehlikeli olduğunu **Paşaya haber verip yardım istemek için** her türlü tehlikeyi göze alarak" gittiği yerden geri dönmemiş olmasından duyulan kaygıdan söz eder ve bir süre sonra, "**Askerler geldi**" sesinin yükseldiğini belirtir. Ve ekler:

Saldırı karşısındaki tutumları nedeniyle "hükümetin emniyet kuvvetlerine güvenimiz kalmıyordu. Evet tek ümit askerdi. **Ve nihayet askeri yardım sağlanmıştı**" (TÖS, 20 Ağustos 1969: 2; *İmece*, Eylül 1969: 16-17; ayrıca Aksoy: 1975a: 599-600 ve Koç, 2023).

Ama Enver Atılgan, Paşa'nın ne görevini, ne adını ne de özellikle Fakir Baykurt'un gittiği yeri belirtir.

Fakir Baykurt da, ne *Cumhuriyet*'te çıkan yazısında, ne yeni İçişleri Bakanı'ya yazdığı *mektupta*, ne de özellikle *Bir TÖS Vardı*'da askerden, Paşadan, Doğu Menzil Komutanı'ndan söz eder! Baykurt'un "gitmeli" dediği ve gittiği yer, Hükümet Konağıdır, Valilik'tir. Görüştüğü kişi de, Vali değil Vali Yardımcısıdır.

Askerleri, aktardığım gibi, Valiliğe giderken ve görüşmeden döndüğünde gördüğünü yazar Fakir Baykurt (Makale 2).

Olaylardan 12 gün sonra yayınlanan 20 Temmuz 1969 günlü TÖS gazetesinde çıkan Olaylarla ilgili ayrıntılı yazıda, askerden söz edilmez. "Bir ara Fakir Baykurt'un) Valiye gitti(ği)" ve dönüşte de "vali ile görüşmesini ... anlattı(ğ)" belirtilir yalnızca (s. 4). Görüştüğü kişi de Vali değil Vali Yardımcısıdır.

İmece'nin Ağustos 1969 günlü 100. sayısındaki yazıda da, Baykurt'un Valiye gidip gitmediği konusuna hiç değinilmez. Zamanında yardım isteyen Vali değil, adı belirtilen Doğu Menzil Komutanı olduğu, üstelik telefonda Valiye "Yardıma zamanında neye istemediniz?" sorusunu yöneltip, "istediğiniz oldu değil mi?" dediği (s. 6) belirtilir (Makale 3).

Muammer Aksoy ise, Kayseri Olaylarının bu yönü / aşaması üzerinde durmaz. Bilindiği gibi, Aksoy'un kitabının yayınlandığı tarihte *Bir TÖS Vardı* yayınlanmış değildi.

* *İmece* dergisinde, Kayseri Doğu Menzil Komutanının adının **Ahmet** değil, **Abdullah** olduğu belirtiliyor (Ağustos, 1969, Sayı 100, s. 6).

Kayseri Olaylarını "yaşamış" ve "yaşayan" tanık olan Nâzım Bayata, 42 yıl sonra ve 72 yaşındayken yayınladığı anılarında, 8-9 Temmuz gecesi yapılan yolculuğun hemen ardından 9 Temmuz Çarşamba günü öğleden sonra Ankara'da SBF salonunda başlayıp tamamlanan genel kurulda, Cemal Başbay'ın ilk sözü kendisine verdiğini belirtir. "Kayseri'de yarım kalan konuşmamı Ankara'da tamamladım" der Bayata (s. 290). Ama içeriğinden, örneğin yarım kalan eleştirilerini sürdürüp sürdürmediğinden söz etmez.

Sürdürmediğini sandığım konuşmasında, şu açıklamayla noktalar anılarını Bayata:

"Fakir Baykurt'un Kayseri'de açış konuşması o kadar doğru ve güzeldi ki, ayrıca **saldırıya karşı Fakir öylesine yiğitçe diremişti ki...** Bizim gruptaki biz MDD'ciler olarak Fakir'in yanında yer aldık. Bizden bir arkadaş (Veli Kasımoğlu) yönetime girdi. ² Fakir yeniden iki yıllık bir süreyle ve büyük bir oyla TÖS genel başkanlığına seçildi (s. 291).

² TÖS gazetesi ile *İmece* dergisinde yayınlanan "asıl üyelerin" yer aldığı düşündüğüm seçim sonuçları listesinde, Nâzım Bayata'nın TÖS yönetimine girdiğini belirttiği *Veli Kasımoğlu*'nun adı yoktur. Yürütme Kurulu üyeleri arasında Kasım Taş (Genel Sayman) vardır (s. 2 ve 9).

II. MUSTAFA GAZALCI VE KAYSERİ OLAYLARI

Öğretmenin Günlüğünden, Anılar–Anlatılar başlıklı kitabında, Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü'nün Edebiyat bölümünü bitirdikten sonra, öğretmenlik mesleğine 1966'da -benim 1958'de bitirdiğim- Acıpayam Orta Okulu'nda başladığını anlatır Mustafa Gazalci (1945-). TÖS'ün Acıpayam şubesinin Mart 1968'de açıldığını ve yönetiminde görev aldığını, ama Okul Müdürünün bundan hoşlanmadığını belirtir (Gazalci, 2011: 60 vd.).

17 Nisan'da Köy Enstitülerinin kuruluş yıldönümünün kutlanması amacıyla Şehir Kulübünde düzenledikleri toplantıya, o sırada Denizli'de olan, ilk kez karşılaşacağı TÖS Genel Başkanı **Fakir Baykurt** da katılır. Baykurt'un konuşmasında, "daha çok örgütlenmenin önemini öne çıkardı(ğın)" belirtmekle yetinir (2011: 77 ve 79).

Göreve başlamasından kısa bir süre sonra -benim öğrencisi olamadığım- Acıpayam Lisesi'nin açılmasına da karar verildiğini belirten Gazalci; Acıpayam'da hem "çok güzel geçti" hem de "sıkıntılı" dediği ilk iki yıl içinde halk oyunları ekibi kurduklarını, tiyatro çalışmalarına başladıklarını, 1 Mayıs 1967'de yayınlanan 5. sayısında doktora öğreniminde bulunduğum Fransa'dan gönderdiğim ilk yazımın yayımlandığı aylık *Biz de Varız* gazetesini çıkarmaya başladıklarını anlatır...

Ne var ki bu etkinliklerden "kimi çevrelerin rahatsız oldu(ğunu)" belirten Mustafa Gazalci, başlayan "sıkıntılı günlerin" haberini de, Adalet Partisi İlçe Başkanının sahibi olduğu *Acıpayam Postası* gazetesinden almıştır. "Hiçbir soruşturma ve kovuşturma yap(ıl)madan", görev yeri isteği dışında değiştirilmiş (s. 81-92), yani Acıpayam'dan komşu ilçe Tavas'ın Kızılcabölük kasabasına sürülmüştür Gazalci!

1. Elektrik Kesintisinin Talas'ta da Olması ve Kayseri Olayları

TÖS'ün 2. olağan genel kuruluna Denizli'nin Tavas ilçesinin TÖS Şubesi delegesi olarak katılan Mustafa Gazalci, Kayseri Olaylarıyla ilgili tanıklıklarını, 42 yıl sonra basılan kitabının "Kayseri'de Öğretmenler Yakılayazdı!" başlıklı sayfalarında anlatır (s. 102-109).

Gazalci, 24 yaşında katıldığı genel kurul sırasında, Kayseri'ye 8 km uzaklıktaki Talas'ta eşi de öğretmen olan Balıkesir Necati Eğitim Enstitüsü'nden sınıf arkadaşına konuk olur. Toplantıdan "bir gün önce Talas'ta buluşup özlem gider(en)" Mustafa Gazalci, daha sonra Hukuk Fakültesini bitirip avukat olan "çok yakın arkadaşı" Mustafa Dinçer'le birlikte Kayseri'ye gelip 2. olağan genel kurula katılır.

"Fakir Baykurt ve ekibinin yeniden seçilmesini ist(eyen)" Gazalci, genel kurulun ilk günü sonunda "akşam yine Talas'a gittik(lerini)" belirtir. Bu nedenle olsa gerek, 7 Temmuz akşamına bir cümleyle değinip ertesi gün toplantıya geldiğinde öğrendiklerini ekler.

Ama bu cümlelerden biri, Kayseri Olaylarının "işaret fişeği" sayılabilecek elektrik kesintisi olgusunun, yalnız Kayseri il merkezinde değil Talas ilçesinde de yaşandığını göstermesi yönünden anlamlı ve önemlidir. Ancak Gazalci, doğal olarak kesintiyle eşzamanlı patlamaları 7 Temmuz gecesi Talas'ta duymamış, 8 Temmuz sabahı toplantıya geldiğinde Kayseri'de öğrenmiştir:

"Birinci gün kulisle, Genel Başkan **Fakir Baykurt**'un açış konuşmasıyla, normal gündem maddelerinin uygulanmasıyla toplantı sona erdi.

Biz akşam yine Talas'a gittik. Gece bir ara elektrikler kesildi. Kayseri'de de kesilmiş, tam o sırada iki şiddetli patlama olmuş.

'TÖS'lü öğretmenler camiyi bombaladı' diye dedikodu çıkarılmış" (s. 103; bu ve izleyen vurguları ben yaptım).

8 Temmuz günü, arkadaşıyla birlikte Talas'tan Kayseri'ye gelen Gazalci, "İkinci gün hiçbir şeyden habersiz (adaşı) Mustafa'yla Alemdar sineması salonuna gittik" diyerek başladığı anı ve anlatılarını

özellikle içerdeki öznesinin kendisi olmadığı Olaylardan söz ederek, özellikle Fakir Baykurt'un saldırıya karşı savunanların en önünde geldiğini belirterek şöyle sürdürür:

“Saat 10.00’da Genel Kurul başladıktan kısa bir süre sonra dışarıdan garip sesler gelmeye başladı. Ne olduğunu anlayamadan sesler arttı.

Genel Kurulun yapıldığı salona dışarıdan taşlar, odun parçaları, tutuşmuş bez parçaları atılmaya başladı. **Fakir Baykurt** başta olmak üzere, *birçok arkadaş* dışarıdan fırlatılan taşları, odun parçalarını yerden alıp yeniden dışarıya fırlatarak toplantıya katılan insanları savunmaya çalışıyordu. ***Yer yer tutuşmuş bez parçaları atılınca salonda kimi yerlerde alevler yükseldi. Kimi gözü pek arkadaşlar sinemanın perdelerini kullanarak yangını büyümeden söndürdüler.***

Bağırış çağırış sürüyordu. Dışarıdan atılan taş, tutuşmuş bez ve odun parçalarının arkası kesilmiyordu. Salonda oradan oraya koşup duruyorduk.

Yaklaşık 800 öğretmen yanma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Onları en önde savunanlar arasında Genel Başkan Fakir Baykurt da vardı. Ceketini yırttı. İçerisi ana baba günüydü. Saldırıları sona ersin diye bir takım arkadaşlar *İstiklal Marşı* söylemeye başladı. Saldıranların *İstiklal Marşı*'nı duyunca duracaklarını sanmış olmalılar. Ama saldırılar durmadı” (s. 103-104).

2. Tanıdık Birinin Gazalacı'yı Kurtarma Önerisi,

Kabul Etmemesi ve Askerin Gelmesi

Yakma girişimli saldırıların sürdürüldüğü, sanıyorum henüz püskürtülemediği bir sırada, Mustafa Gazalacı'nın yanına tanıdığı ve Kayserili olduğunu anımsadığı, ama farklı dünya görüşünden biri yaklaşır. “Yanacaksınız” uyarısında bulunarak, kendisini genel kurul salonundan çıkarmayı önerir:

“Bu kargaşa içinde ‘*Gel, ben seni sağ salim buradan çıkarayım*’ diyen birisi bileğimi yakaladı. Yüzüne baktım, tanıdık. Kızılcabölük halk eğitim merkezinde çalışan marangoz öğretmeni. Birden onun Kayserili olduğu geldi aklıma.

Telaşla bana ‘*Haydi Gazalacı öğretmenim, buradan çıkalım; kalırsanız yanacaksınız. Ben seni çıkaracağım*’ dedi.

Yeniden yüzüne baktım, göz göze geldik. Gözlerinde bir kötülük yoktu, içtendi. Sağ eğilimli bir arkadaşta ama; dostça ilişkilerimiz vardı. Hızla düşündüm.

Yanmamak, ölmek için mücadele (eden) arkadaşlarımı, benim için Genel Kurula gelen Mustafa'yı bırakıp nasıl giderdim. ‘Sağol ol’ dedim. O, ‘Zaman yok gidelim’ diye bir-iki kez daha ısrar etti. Bendeki kararlılığı görünce bırakıp gitti” (s. 104).

Alemdar sineması salonundaki tutsaklığı, öğretmenlerin iki saat dolayındaki öz savunmasını, sonunda “askerler(in) gel(mesiyle)” yakılayazmaktan kurtulduklarını birkaç cümleyle anlatmakla yetinir Gazalacı:

“İki saate yakın sinemada adeta tutsak kaldık. İçeriye atılan şeylerle kendimizi savunmaya çalıştık. ***Polis yetersizdi. Yandık, yanyoruz derken askerler geldi.*** Elleri silahlarla bizi gruplar halinde dışarı çıkardılar. Saldırganların arasından geçirerek cemselere (GMS) bindirdiler.

Kapıdan çıkarken kışkırtılmış, bize saldırmak için bekleyen ***çoğu çocuk olan çıraklar***, öfkeli insanlar gördüm. Birinin elinde çerçevesi bir Fatih fotoğrafı vardı. ***‘Komünistler, Allahsızlar, din düşmanları!’ diye hâlâ bağıryorlardı.*** Tam askeri araca binerken öfkeli kalabalıktan biri kurtulup üzerimize saldırdı. Askerler ve arkadaşlar saldırganı durdurdu.

Vali Genel Başkan Fakir Baykurt’a yazılı olarak can güvenliğimizin sağlanamayacağını bildirmişti. Kayseri’den ayrılmaktan başka çare yoktu” (s. 104).

Gazalacı, cemselerden “otobüslere aktarılaraq Ankara’ya geldik. ... Çoğumuz, ... ölümün eşliğinden dönmemizden dolayı öfkeliydik. Anıtkabire giderek olayı protesto etmek istedik” diyerek sürdürür anlatılarını. SBF’deki genel kurul konusunda Bülent Ecevit’e yönelik protestoya değinir. Baykurt’un “protestocuları susturmaya çalıştı(ğını)”, Olaylardan bir ay sonra “dönemin” dediği aslında üç aylığına Anayasa gereği İçişleri Bakanı olarak atanan “Ragıp Üner’e “bir dilekçe yaz(dığımı)” ekleyerek noktalar anılarını (s. 106-107).

3. Gazalacı’nın Kayserili Arkadaşı ve Kayseri Olayları

Mustafa Gazalacı, “Bu anıları yazarken bir eksiklik olmasın” düşüncesiyle, Talas’ta konuğu olduğu sınıf arkadaşına görüşlerini sorma gereksinmesi duymuştur.

Kendisine 7 ve 8 Temmuz günlerinde eşlik eden, bindirildikleri cemseler “hareket edinceye kadar yanın(dan) ayrılma(yan)” arkadaşı Mustafa Dinçer’in Kayseri’yi bilen biri olarak gerek sinema gerekse kendisinin de özneleri arasında bulunduğu içerdeki savunma konusunda anlattıklarından, Gazalacı’nın değinmediği bazı ayrıntılarla ilgili olduğunu sandığım aşağıdaki alıntılar eklemekte yarar gördüm:

“... Kurultayda iki görüş yarışıyordu. (...)

Sinemanın ana caddeye bakan giriş kapısı ile arka sokağa açılan bir çıkış kapısı vardı. (...) İçerdekiler daha çok kalabalığın olduğu ana caddeye bakan giriş kapısına yöneldi. Caddenin karşısında Askeri Garnizon bulunuyordu. *Vali izin vermediği için asker olaya engel olamıyor diye haber geliyordu.* İçeri atılan taşları dışarı fırlatıyorduk.

Fakir Baykurt’un ceketi yırtılmıştı. Buna karşın saldırıya karşılık veriyordu (...)

Mehmet Güler adlı bir öğretmen arkadaşla ben çıkış kapısını tutmuştuk. Elimizde uzun kalaslar vardı. Kapının bir yanında ben, öbür yanında Mehmet duruyordu. O kapının iç kısmından balkona çıkılıyordu. *Balkona çıkış merdivenlerinden kapının üstündeki pencere aralığından saldıranları görenler bize haber veriyorlardı.* Biz de elimizdeki kalaslarla içeriye girmelerini önlüyorduk.

Bir ara itfaiye geldi, su sıkıyor sandık. Meğerse benzin döküyorlarmış. Ya da bize öyle dendi. Yanan paçavralarla bir kedi ölüsünü içeriye attılar. Benzin alev aldı. Sinemanın siyah kapı örtülerini söküp ateşi söndürdük.

Daha sonra asker müdahale etti. Dışarıdan gelenleri garnizona toplayıp cemselerle Kırşehir’e oradan da Ankara’ya gittiğinizi öğrendik.

Ben dışarı çıktığımda caddeler boştu. Talas’a döndüğümde evdekiler çok telaşlıydı. Saldırganlar TÖS’ün binasını ve TOK Kitabevini yakıp tahrip etmişlerdi.”

Biz de İstanbul’a gittik. Vazgeçtiğim sınava girdim. Ankara Hukuk Fakültesini kazandım (s. 105-106).

III. AHMET ALİ KÖK VE KAYSERİ OLAYLARI

1968’de Gazi Eğitim Enstitüsü’nün eğitim bölümünü bitirip Bolu’da meslek dersleri öğretmenliğine atanan Ahmet Ali Kök (1943-), hemen TÖS’e üye olur ve 1969’da da TÖS Bolu il yönetiminde görev alır. İl Yönetim Kurulu, genel kurula “Bolu delegesi” olarak katılmasını uygun bulur.

Kök, “Kayseri’nin en görkemli binası olan Alemdar Oteli ve onun altındaki büyük Sinema Salonu’nda” toplanan 2. olağan genel kurula katıldığında 26 yaşındadır. Fakir Baykurt’un, “çok etkileyici ve akıcı bir konuşma” yaptığını belirtir. İlk gün çalışmalarını tamamlamasının ardından, arkadaşlarıyla “akşam yemeğine çık(an)” A. Ali Kök, kendisinin de yazdığı gibi resmî tanığı olduğu “Kayseri Yangını”ndan “52 yıl sonra” yazar anımsadıklarını.

“Emekli İlköğretim Müfettişi” olarak *Yeni İmece* dergisinde yayınladığı yazısında, kısaca değinmekle yetindiği ilk günün ardından 8 Temmuz tanıklıklarına geçer. 1969’un 8 Temmuzunu, Kök’ün yazısına

başlık yaptığı bir tanımla, “Türkiye Öğretmen Örgütlenmesi Tarihinde Kara Bir Sayfa”dır. Yazısına koyduğu başlık da, bunu tamamlar: “1969 Kayseri Yangını.”

1. Baykurt’un Genel Kurulu Bilgilendirmesi, Yetkililerin İzne Ayrılmış Olmaları ve Saldırı Olayları

Kök, 7 Temmuz Pazartesi akşamında delege arkadaşlarıyla “Kayseri’yi biraz gezdikten sonra” akşam yemeği yedikleri sırada “Şehrin tüm elektrikleri(nin) söndü(ğünü), tahminen 35-40 dakika gelmedi(ğini)” belirtir. “Elektrikler gelince (de) otelleri(ne) giderek yattık(larını)” ekler.

Sonra da, nedense bu olay üzerinde durmaksızın Fakir Baykurt’un “aynen” diyerek aktardığı konuşmasına geçer. Demek ki Kök ve delege arkadaşları, Kayseri’de tüm elektriklerin söndürüldüğü kısa bir süre içinde gerçekleşen patlamaları duymamış, dolayısıyla kendi aralarında bunu konuşmamışlardır.

Ancak 8 Temmuz sabahı, salondaki olağandışı durumu görmüştür Kök. Fakir Baykurt’un, deyim yerindeyse eğer, Saldırı Olaylarının “eli kulağında” olduğunu anlattığı konuşmasını “aynen” diyerek şöyle aktarır:

“8 Temmuz 1969 günü sabahı Alemdar sineması salonunda bütün delegeler toplanmaya başladı. **Divan yerini almıyordu ve salonda bir telaş vardı.** TÖS Genel Başkanı Fakir Baykurt kürsüye çıkarak konuşmaya başladı. Aynen şunları söyledi:

‘Sayın delege arkadaşlarım; dün akşam elektriklerin kesilmiş olduğu saatlerde şehirde bulunan bir caminin şadırvanına, bir imam hatip okulu bahçesine ve bir de kültür derneğinin bahçesine dinamit atılarak patlatılmıştır. Böylece **daha önceden hazırlıkları yapılan tuzak yürürlüğe girmiştir.**

Gece boyunca şehrin bütün mahallelerinde halk kışkırtılmış ve onlara ‘komünist öğretmenler gelip camilerimizi gece bombaladılar’ denmiş.

Şu an emniyet yetkililerinin verdiği bilgilere göre büyük gruplar halinde buraya doğru geliyorlarmış.

Kayseri valisi izne ayrılmış. Savcı izne ayrılmış. Emniyet Müdürü izne ayrılmış. Hiçbir yetkiliye ulaşamıyoruz. Kısacası bugün bu salonda hep birlikte kendimiz savunacağız.’ ” (s. 76; izleyen alıntılarda da olduğu gibi, vurguları ben yaptım, paragraflara ben böldüm).

Böylece öğretmenler, Fakir Baykurt’un “tertip” yerine “tuzak” sözcüğüyle tanımladığı Saldırı Olayları başladığında Valinin, Savcının ve Emniyet Müdürünün izne ayrılmış olmaları karşısında öz savunma yapmak zorunda bırakılmışlardır.

A. Ali Kök, Fakir Baykurt “Tam sözünü bitirmişti ki dışarıdan gürültüler gelmeye başladı” diyerek sürdürdüğü yazısında, düzenleyicilerin amaçlarına ulaşamadığı “Kayseri Yangını’nın çıkarılmak istendiği Alemdar sineması salonuyla ilgili bilgiler verir. Buna göre, salonun caddeye bakan kısmı ana giriş kapısı(dır).” Sinemanın, “iki kanat(lı) demir kapısı” ve camlı olan “cadde tarafında uzun antresi” bulunmaktadır. Ayrıca arka sokağa açılan ve sinema sahnesine yakın kısmında da, bir “tahliye (çıkış) kapısı” ile “büyük bir balkon” vardır. Olaylar, saldırganlar ve kullandıkları saldırı araçları konusundaki tanıklıklarını şöyle anlatır Kök:

“Ana kapıdan caddeye baktığımızda, çok fazla kalabalık toplanmış olduğunu görüyorduk.

“Ellerinde kazmalar, demir çubuklar, 5-6 metre uzunluğunda kalın kalaslar vardı. Komuta göre tekbir getiriyorlardı. Tam bu sırada binayı taş yağmuruna tuttular. Bütün camları kırdılar. **Var olan 5-6 polis de kaybolmuştu.**

Bu kışkırtılan ve gözü dönmüş grup hücum emri ile birlikte harekete geçtiler. Getirdikleri kalasları koçbaşı gibi kullanarak sinemanın demirden iki kanatlı (ana giriş) kapısını kırdılar. Yine bu kalasları kullanarak **ikinci kattaki balkon bölümünü işgal etmek istiyorlardı.**

Bizim kendimizi savunacak hiçbir şeyimiz yoktu” (s. 76).

2. Fakir Baykurt'un Öğretmenlerin Öz savunmasını Örgütlemesi

Ahmet Ali Kök'ün tanıklıklarının altı çizilmek gereken özgün yönü, Fakir Baykurt'un "Panik yok arkadaşlar!" diyerek, saldırıya karşı öğretmenlerin öz savunmasını örgütlediğinin açıkça belirtilmiş olmasıdır.

Kök, bu amaçla "Hemen koltukların kolçaklarını yerinden kopardık(larını), Başkanlık divanındaki masa ve sandalyeleri parçalayarak savunmak için kullanmaya hazırlandık(larını)" belirtir. Saldırının salonda yangın çıkarılması aşamasındaki gelişmeleri, balkon ile arka ve ön kapılarda yapılacak savunmanın örgütlenmesini şöyle anlatır:

"Tam bu sırada sahneye yakın tahliye kapısını kırdılar ve kapıdan benzin koydukları şişeleri içeri fırlattılar. Arkasından benzine bulanmış bez parçalarını taşa sararak ve ateşleyerek içeri atıyorlardı. **İçerde yangın çıkarmışlardı. Sahne perdeleri tutuştu.**

Bir anda panik başladı. Her taraftan saldırıyorlardı.

Fakir Baykurt sahneden bağırdı(:)

'Panik yok arkadaşlar. 50 kişi balkonu, 50 kişi yan kapıyı, geri kalanlar ana girişi savunsun.' dedi." (s. 76-77).

Baykurt'un, öz savunmanın örgütlenmesiyle ilgili buyruğumsu önerisi üzerine yapılan işbölümü, öz savunmanın sonuçları ve saldırganların kullandıkları araçlarla sürdürülmesi konularındaki anlatılarını şöyle özetler Ahmet Ali Kök:

"Bir anda organize olduk. Önce yangını, perdeleri kullanarak söndürdük. Balkondaki görevliler balkonu savundu, **ben ve büyük grup ana kapıyı savunuyorduk.**

Saldırı durmadan devam ediyordu. Artık yangın çıkarmayı başaramıyorlardı. Kapılardan içeri atılan taş, sopa, demir parçalarını toplayarak savunmada kullanmaya başladık" (s. 77).

3. İçerdekilerin Askerleri Görmesi, Komutan Generalin Olaylara Elkoyması, Öğretmenleri Garnizona Götürülmesi ve Ankara'ya Gönderileceklerinin Açıklanması

Ahmet Ali Kök, içeriye giren (yani salona dalan) genç saldırganlardan yakalanan ve sorgulanan 5-6'sının, neden saldırdıkları sorusunu, **"komünist öğretmenler gelip camilerimizi bombaladılar", "... 20'şer lira para da verdiler"** yolundaki yanıtlarıyla açıkladıklarını belirterek sürdürür anlatılarını.

"Kayseri Yangını"nın izleyen aşamalarıyla ilgili tanıklıklarını da aktaran Kök, doğal olarak adını bilmediğinden "Komutan General" olarak tanımladığı Korgeneral A. Fehmi Başar'ın, "olaylara el koy(duğunu)" belirtir. Kök'e göre Olaylara el koyma nedeni, Valiliğin, yani Vali Asım İğneciler'in "askerden yardım isteme(miş)" olmasıdır. Bunun üzerine, saldırılar konusunda yeterince bilgisinin bulunduğu anlaşılan ve Valinin bu tutumu nedeniyle doğrudan üstleriyle yani "Genel Kurmay ile görüş(en)" Komutan General, askerleri sabah saatlerinden başlayarak hazır tutmuştur.

Sinema salonunun "ana kapı" dediği ön kapısını savunan büyük grup arasında bulunduğunu ve sanıyorum beklemediklerini belirtmek üzere "bir anda" diyerek gördükleri askerlerin "tam teçhizatlı" olduklarını yazan Kök'ün, "Kayseri Yangını"nın bu en kritik aşaması konusundaki önemli anlatıları aynen şöyledir:

"... Tahminen saat 15.00-16.00 arası **bir anda kapılardan tam teçhizatlı askerleri gördük.** Artık saldırı ve boğuşmalar yoktu.

Kayseri valiliği yasal olarak askerden yardım istemesi gerekirken bunu yapmamış(.) Komutan General, Genel Kurmay ile görüşerek olaylara el koymuş.

Askerlerin bize anlattığına göre; **Paşa bütün askeri sabahın erken saatlerinden itibaren tam teçhizat hazır tutuyormuş.** Herhalde gerekli istihbaratı almış olmalı" (s. 77; bu ve izleyen alıntılardaki vurguları ve satırbaşlarını ben yaptım).

Kök, bu cümlelerinin hemen ardından Olayların; sırasıyla askerlerin Alemdar sinemasına gelmesiyle el koymanın gerçekleşmesi, öğretmenlerin Garnizona götürülmeleri, adı belirtilmeyen Paşanın ve ardından öğretmenleri Ankara'ya götürmekle görevlendirdiği Albayın yaptıkları konuşmalar ile ilgili izleyen aşamalarını şöyle anlatmıştır:

“Askerler bizi yakında bulunan askeri Garnizona göturdüler. Aç ve susuzduk, ancak bunlar aklımıza bile gelmiyordu.” (...)

Garnizona bizi göturdükten bir süre sonra *Doğu Menzil Komutanı olduğu söylenen general* yüksekçe bir yere çıkararak *‘Hepinize geçmiş olsun öğretmenler. Şimdi size su ve kumanya dağıtılacak. Daha sonra sizi Ankara’ya sağ salim göndereceğim. Biraz dinlenin’* dedi.

Bizlere askerler su ve ekmek arası peynir dağıttı.

Bundan sonra yine yüksekçe bir yerden *albay* rütbesinde bir subay ‘Herkes beni dinlesin. Bütün öğretmenleri Ankara’ya götürmekle görevlendirildim. Şu andan itibaren sivil asker herkes emrime girmiştir. Herkes emirlerime harfiyen uyacaktır.

Şimdi herkes hazır olan cemselere binsin’ dedi.”

Kök’ün, Garnizona götürülen ve kumanya dağıtılan öğretmenlerin Kayseri’de Doğu Menzil Komutanlığında bindirildikleri cemselerden otobüslere aktarıldıkları Kırşehir üzerinden 341 km’lik Kayseri-Ankara yolculuğu konusundaki izleyen anı ve anlatıları da şöyledir:

“Bu albayın sert emrinden sonra üstü açık cemselere bindik. Ankara’ya doğru yola çıktık. Üstümüzde yazlık ve kısa kollu gömlekler vardı. *Kaldığımız oteller yağma edildiğinden oralardaki valiz ve giysilerimizi alamamıştık.* Yeni yazlık elbise diktirmiştim, o gün hava sıcak diye otelden çıkarken giymemişim. Gecenin ayazında da üşüyorduk.

Benim bulunduğum cemsede o zaman doçent olan Çetin Özek de bulunuyordu.

Kırşehir’e geldiğimizde bizi indirdiler. Meğer İçişleri Bakanlığı Kırşehir Valisine emir vermiş. İldeki bütün otobüs, minibüs ne varsa bizi askeri araçlardan alarak bu araçlarla Ankara’ya sevketmek üzere. Otobüs daha korumalı idi” (s. 77-78).

Ahmet Ali Kök, yazısının son paragraflarında, “... yollarda gecenin bu geç saatlerinde ve özellikle *Kaman’dan geçerken bizi yuhalayınlar oldu*” der ve otobüslerin, kendilerini sabah İtfaiye Meydanı’na bıraktığını belirtir.

Son iki paragraftan ilkinde, genel kurulun üçüncü gününün başladığı Ankara’da SBF salonunda bir öğrenci topluluğunun CHP Genel Sekreteri B. Ecevit’e gösterdiği tepkilere ve Baykurt’un konuşmasına değinir. İkincisinde de, şu sözleriyle noktalar anılarını:

“Genel kurul gündemi gereği çalışmalar aynı gün tamamlanarak sonuçlandı.

Ancak Kayseri olaylarında başaramadıklarını, uzun yıllar sonra Sivas Madımak’ta sonuçladılar.

52 yıl sonra bunları hatırlamış oldum” (s. 78).

Ahmet Ali Kök, yararlandığı kaynaklar arasında bulunduğunu düşündüren “TÖS’ün Kayseri Olayları İle İlgili Muhtırası”nı da eklemiştir yazısına.